

gigantische bouwwerk na het andere voor hem ontworpen. In zijn toespraak voor de Reichstag op 30 januari '37 onthulde Hitler toen dat hij een 'Generalbauinspektor' voor Berlijn benoemd had (Speer – diens naam noemde hij niet); die Generalbauinspektor had als taak zorg te dragen voor, aldus Hitler, 'die Ausgestaltung Berlins zu einer wirklichen und wahren Hauptstadt des Deutschen Reiches . . . Parallel damit wird eine grosszügige Ausgestaltung der Hauptstadt der Bewegung' (München), 'der Stadt der Reichsparteitage' (Neurenberg) 'und der Stadt Hamburg stattfinden.'

Er waren voor dat alles immense hoeveelheden bouwmaterialen nodig. Welnu, ook deze taak haalde Himmler naar zich toe: de nieuwe concentratiekampen Buchenwald, Mauthausen, Flossenbürg en Gross-Rosen kwamen in de buurt van grote granietgroeven te liggen (Speer stelde vooral prijs op het graniet van Flossenbürg) en Sachsenhausen alsmede Neuen-gamme werden bij gebieden gebouwd waar men klei kon delven die zich leende voor verwerking tot bakstenen. De gevangenen die in de steengroeven werkten of bij de baksteenfabricage betrokken waren, hadden geen denkbeeld wat er eigenlijk met die granieten blokken en bakstenen gebeurde – het was de Deutsche Erd- und Steinwerke GmbH die deze producten overnam en ten profijte van het SS-complex verkocht.

Niet lang duurde het of al deze economische bedrijvigheid (georganiseerd door het SS-Verwaltungsamt dat, voor het zich in februari '42 tot het SS-Wirtschafts- und Verwaltungshauptamt uitbreidde, deel was van het SS-Hauptamt) ging een eigen leven leiden en ook eigen eisen stellen: meer en meer werd het aantal gevangenen dat de concentratiekampen binnen-gevoerd werd, niet bepaald door de mate van oppositie die zich reëel in het Derde Rijk aftekende, maar door de mate waarin, gegeven Himmlers toezeggingen aan Hitler en Speer, de chef van het SS-Verwaltungsamt, Oswald Pohl, behoefte had aan arbeidskrachten. Het werd zo dat Duitsers tot dwangarbeid veroordeeld werden niet *nadat* zij als tegenstanders van het Derde Rijk waren gaan gelden, maar precies omgekeerd: zij werden tot tegenstanders van het Derde Rijk gestempeld *opdat* men hen als dwangarbeiders kon gaan gebruiken. Van de ca. twintigduizend gevangenen die zich in september '39 in de concentratiekampen bevonden, behoorde meer dan de helft tot de 'zwarten': de 'asocialen'. Het ophalen van al deze gevangenen was van '33 af de taak geweest van de politie; Gestapo en Ordnungspolizei hadden er nauw bij samengewerkt – er was geen rechter aan te pas gekomen.